

NÜZÛLÜN COĞRAFYAYI AŞMASI VAHYİN PEYGAMBERLERE UMUMİ GÖNDERİLMESİ

Revelation Exceeds Geography Similar Verses Sent to Prophets

Gökhan ATMACA

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, gatmaca@sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 23 Aralık 2020
Kabul: 14 Şubat 2021

Anahtar Kelimeler:

Kur'an, Ayet, Nüzül, İbrahim, Musa

© 2021 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Kur'an'ı Kerim -ilk olarak- belli bir coğrafyada yaşayan bir topluluğa, içerisinde yaşayan bir şahsiyet olan Hz. Muhammed vasıtasıyla gönderilmiştir. Söz konusu coğrafya bugünkü Arap yarımadası olup vahiy de bundan 1400 küsur sene evvel nâzil olmuştur. Elbette vahyin nâzil olduğu çağın ve coğrafyanın birtakım unsurları Kur'an'da mevcuttur. Dil, kültür ve örfi birtakım hususlar bunlardandır. Bu açıdan Kur'an'ın bir kısmında yerel unsurlar bulunmaktadır. Ancak vahyin Hz. Adem'den beri devam edegelen son halkası olarak Kur'an, -bu yönüyle de- yerel pozisyonundan soyutlanmaktadır. Çünkü hemen hemen bütün ilâhî dinler ortak vasatta buluşur ve yanlış inanç eğilimleriyle mücadele ederler. Bu yönüyle bu dinlerin tamamının itikadî buyrukları aynıdır. Aralarında bir fark yoktur. Ana ibadetlerin çoğunda da durum böyledir. Namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerin geçmiş peygamberlerin de şeriatında var olduğunu Kur'an pasajlarında görebilmekteyiz. Bunun ötesinde kimi rivayetlerde Kur'an ayetlerinin bazısının geçmiş kimi peygambere de gönderildiği bilgisi Kur'an'ın nüzül coğrafyasını aşan yönüne işaret etmektedir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 23 December 2020
Accepted: 14 February 2021

Keywords:

Kur'an, Verse, Revenge, Abraham, Moses.

© 2021 PESA All rights reserved

ABSTRACT

First, the Qur'an was sent to a community. This community lived somewhere in the world. There was a person named Muhammad in this community. Allah chose this person as a prophet. Here the Prophet was delivering the Qur'an to this community. So, the Prophet was an intermediary. These people lived in the Arabian Peninsula. It was about 1400 years ago. There are some characteristics of the society in which the Qur'an descends. Examples include language, culture, and custom. These are partially included in the Qur'an. In this respect, there are local elements in the Qur'an. However, these are not many. The Qur'an is the last of the holy books. Many prophets have come since the prophet Adam. These prophets have holy books. The Qur'an is the last of these holy books. This situation shows that the Qur'an is universal. Because all divine religions tell common issues. So divine religions teach similar beliefs. It drives people away from false beliefs. Because the belief principles of these religions are similar. There is no difference between them. Again, there are similarities in the worship of religions. Major prayers are similar. For example, Prayer, fasting, zakat. This worship exists in previous religions. Again, prayer, zakat and fasting are in the religion of Islam. There are similar features in past religions and Islam. We can see them in the Qur'an. In addition, some verses / chapters of the Qur'an were given to previous prophets. For example, the prophet Abraham and the prophet Moses are among them. It means that some verses are given to previous prophets. The Qur'an is independent of the conditions of the society in which it was sent down. In other words, the Qur'an emerged by the will of Allah. It is independent of local factors.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim belli bir coğrafyada 23 sene zarfında peyderpey nâzil olmuştur. Kur'an'ın nâzil olduğu coğrafyanın kendine has özellikleri ve unsurları, kimi yönleriyle Kur'an'da varlık bulmuştur. Kur'an'ın Arapça nâzil olması, deve örneğinde olduğu gibi yerel unsurlara atıfta bulunulması, ayetlerin nâzil olmasında bazı hâdise, eylem ya da söylemlerin etkili olması, söz konusu coğrafya ve zaman diliminin Kur'an'da yer bulan mühürleridir. Bu durum bilindiği için ulûmü'l-Kurân, tefsir usûlü eserlerinde bu hususa dönük konular vazedilmiştir. Sebebi nüzûl bahsinin anılan eserlerde yer alması bununun göstergelerindedir. Ayrıca müfessirlerin ayetleri tefsir ederken söz konusu ögeye oldukça yer vermeleri de kayda değerdir. Bununla birlikte nüzûl coğrafyasının ya da zaman diliminin vahiy üzerindeki etkisi çeşitli yönleriyle kısıtlıdır. Çünkü Kur'an iman ve amele dönük emir, nehy ya da bilgiler içermektedir. Elbette özellikle îmânî çerçeveyi tanımlayan ayetler nüzûl coğrafyasından daha bağımsızdır. Görece olarak bir bağ söz konusudur. Ancak bu bağ coğrafya insanının bozuk inancı ve buna dönük unsurlarla kurulmuştur. Bu çerçevede müşrik Arap'ın zihin dünyasında teşkil eden cin, melek profili/inancı ya da şirk çerçevesine dahil olan bazı hususiyetler Kur'an'da doğrudan yer bulmuştur. Ancak bunun ötesinde yerel inanç unsurlarıyla Kur'an'ın tasarımı arasından mutlak bir bağdan söz etmek mümkün değildir. Söz konusu bağ, yerel inanç sisteminin tevhide dönüşmesini sağlamak için tesis edilmiş olabilir.

Kur'an'da yer alan ameli unsurların, anılan coğrafya ile bağı bulunmakla birlikte bu bağda kendine mutlak bir pozisyon bulamaz. Bu çerçevede ibadetler, memelat ya da ukûbâta dair hukuk söz konusu edilebilir. Elbette bunların bir kısmında yerellik bir ilişki kurulabilmektedir. Ancak bunlar çoğunlukla sınırlıdır. Örneğin secdenin, rükûnun müşrik Araplarca bilinmesi, kimi hac menâsikinin uygulanması; evlilik akdinin nispeten bir düzen içinde icra edilmesi ya da bozulması; hırsızlık suçu gibi kimi cezai müeyyidelerde kısmen Kur'an'ın vazettiği cezanın cari olması elbette Kur'an ile söz konusu coğrafyanın kimi unsurları arasında var olan bağı ortaya koymaktadır. Ancak bunların mahiyet itibarıyla sınırlı olduğunu unutmamak gerekir. Ayrıca söz konusu coğrafyada Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in mirasını hatırlatmak yerinde olur.

Tevhidi esas alan dinlerin çeşitli zamanlarda peygamberler gönderilerek vaz' edilmesi ve inanç unsurlarının ana temasının bir bütünlük arz etmesi, aslında Kur'an'da yer alan inançla ilgili ayetlerin zaman ve coğrafyanın sınırlarını aştığının göstergesidir. Ayrıca tevhidî dinlerin amelî içeriklerinde özellikle ibadet çerçevesinde namaz, oruç, zekât, hac vb. olması, Kur'an'ın bu yönüyle de coğrafyadan bağımsız olduğuna salık vermektedir.

Bazı sûre ya da ayetlerin muhteva olarak geçmiş peygamberlere gönderildiği bilgisi de Kur'an'ın yerel unsurların ötesinde bir hüviyete sahip olduğunu, geçmişten geleceğe tevhidî inanışın son ilahi kaynağı oluşuna delildir. İşte biz bu çalışmamızı son ifade ettiğimiz bu çerçeve üzerine temellendireceğiz. Böylece çalışmamızda hem Kur'an'da ve hem de önceki kutsal metinler de yer alan ayetlerin tespiti ve içerikleri üzerinde inceleme/değerlendirme yapacağız. Bunun yanı sıra sadece Resûlullah'a lütfedilen ayet ve sûrelere de değinerek konuyu zenginleştirmeye çalışacağız.

1. Rivayetlere Göre Sadece Hz. Peygambere Gönderilen Sûre ve Ayetler

Kaynaklarda yer alan rivayetlere göre kimi sûre ya da ayetler sadece Resûlullah'a vahyedilmiş, geçmiş peygamberlere bunlardan verilmemiştir. Böylece söz konusu sûre ve ayetler Allah'ın lütfuyla Hz. Peygamber ve ümmetinin ayrıcalıklı yönlerine de işaret etmektedir.(Süyûtî, 2012, 1: 97-99) Bu bilgiyi ihtiva eden bir rivayete göre şahsın biri, Hz. Peygambere "Kur'an'ın hangi ayeti, senin ve ümmetin payına düşmesini isterdin?" diye sormuştur. Resûlullah ise "Bakara sûresinin son ayetlerini; çünkü bu ayetler Allah'ın arşı altındaki rahmet hazinesinden nâzil olmuştur." buyurarak Âmenerrasûlü olarak bilinen Bakara sûresinin 285-286. ayetlerinin Allah'ın bir rahmeti sonucu kendisine vahyedildiğine vurgu yapmıştır.(Süyûtî, 2012, 1: 97) Aynı konuda Hz. Peygamberin Bakara sûresinin son iki ayetinin çokça okunmasını tavsiye ettiği ve bunların Allah tarafından arşın altındaki hazinlerden verildiğini söylediği anlatılmaktadır. Ayrıca Resûlullah'ın bunların kendisinden önce hiçbir peygambere de

verilmediğini eklediği aktarılır (Süyûtî, 2012, 1: 97). Kimi rivayetlerde ise Bakara sûresi 284-285-286. ayetlerinin verildiği anlatılmaktadır (Süyûtî, 2012, 1: 99).

Rivayetlerde Fatiha sûresiyle ilgili de benzer durumu içeren anlatılar yer almaktadır. Buna göre Hz. Peygamber; Allah'ın kendisine lütfettiği nimetlerden birinin Fatiha sûresi olduğunu söylemiş, ilaveten bu sûrenin arşın hazinelerinden olduğunu beyan etmiştir (Süyûtî, 2012, 1: 97). Bu konuda Ayete'l-Kürsî ve Kevser sûresiyle ilgili de rivayet vardır (Süyûtî, 2012, 1: 97). Ancak Suyuti, Kevser sûresi ile ilgili bir hadise rastlamadığını beyan ederek bu rivayetin sahibi Ebu Umâme'nin bu konudaki sözünün, merfû hadis hükmünde olduğunu söyler (Süyûtî, 2012, 1: 97-98). Bununla birlikte söz konusu rivayetlerden hareketle Fatiha sûresi, Ayete'l-Kürsi ve Âmenerrasûlü'nün daha önce hiçbir peygambere inmediğini ve sadece Resûlullah'a verildiğini açıklar (Süyûtî, 2012, 1: 99). İlim adamları bunların sadece Resûlullah'a verilmesini önemsemişlerdir. Bu çerçevede Âmenerrasûlü'nün çokça okunmasını tavsiyede bulunanlar olmuştur (Süyûtî, 2012, 1: 99).

İbn Abbas'tan merfû olarak rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber ümmetine verilen, diğerlerine verilmeyen ayetlerden biri şöyledir: “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” (el-Bakara 2/156)” (Süyûtî, 2012, 1: 99).

Diğer peygamberlere gönderilen kimi kelamın da sadece onlara has indirildiğini anlatan nakiller bulunmaktadır. Mesela nakle göre Hz. Musa'ya

اللهم لا تولج الشيطان في قلوبنا وخلصنا منه، من أجل أن لك الملكوت والأيد والسلطان والملك والحمد والأرض والسماء، الدهر
“اللهم لا تولج الشيطان في قلوبنا وخلصنا منه، من أجل أن لك الملكوت والأيد والسلطان والملك والحمد والأرض والسماء، الدهر، أبدا آمين آمين
“İlahi; şeytanın kalblerimize yol bulmasına fırsat verme, bizi onun şerrinden koru; çünkü evren, ebedilik, otorite, güç, hamd, yer, gök, her şeyi ezip gecen zaman sonsuza değin senindir. Âmin, âmin...” ayeti vahyolunmuştur (Süyûtî, 2012, 1: 99).

2. Rivayetlere Göre Diğer Peygamberlere de Gönderilen Sûre ve Ayetler

Bu başlık altında Hz. Muhammed ve diğer bazı peygamberlere ortak gönderilen sûre ya da ayetleri içeren nakiller ele alınacaktır.

2.1. Hz. İbrahim ve Hz. Musa'ya Gönderilenler

Bu başlık altında bazı sûre ve ayetlerin Hz. Muhammed'in yanı sıra hem Hz. İbrahim hem de Hz. Musa'ya gönderildiğini beyan eden rivayetler esas alınacaktır.

A'lâ Sûresi

Mekke devrinde nâzil olmuştur, on dokuz âyettir (Işık, 1989b, s. 310; Zemaşşerî, 1998, 6: 356). Adını ilk âyette geçen a'lâ kelimesinden almıştır. “Sebbih” diye başlayan ilk kelimesinden dolayı Sebbih sûresi diye de anılmıştır (Işık, 1989b, s. 310). Sûrenin 18-19. ayetlerinde “Şüphesiz bu hükümler ilk sayfalarında, İbrahim ve Mûsâ'nın sayfalarında da vardır.” buyrulmuştur. “Bu” işaret zamirinin 14-17. ayetlere işaret ettiği söylenmiştir (Taberî, 2001, 24: 324; Zemaşşerî, 1998, 6: 360). Yani bu sözlerin anlamının, şu sahifelerde mevcut olduğu kastedilmektedir. Bir görüşe göre ise 18. ayette yer alan işaret, bütün sûrenin muhtevasına aittir. Buna göre sûrenin tamamı Hz. İbrahim ve Hz. Musa'ya verilen metinlerde mana itibarıyla bulunmaktadır (Zemaşşerî, 1998, 6: 360). İbn Abbas'ın rivayetinde A'la sûresi nâzil olduğunda, Resûlullah'ın sûrenin tamamının Hz. İbrahim ve Musa'nın Suhuf'unda mevcut bulunduğunu buyurduğu anlatılmaktadır (Süyûtî, 2012, 1: 99).

A'la sûresinin içeriğinde Allah'a iman, kulluğun teşvik edildiği görülmekte; ahiret hayatının daha hayırlı olduğu ve yaşamın bu ölçütte değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapıldığı kanıksanmaktadır. Bu öğütler Allah'ın Hz. Adem'den beri gönderdiği peygamberlerin insanlığa vaz' ettikleri ortak düsturlardır. Bu yönüyle ister nakillerin kimisinde işaret edildiği gibi bütünüyle Hz. İbrahim ve Hz. Musa'ya verilmiş olsun, isterse kısmî verilmiş olsun durum değişmez. Her iki durumda da sadece Allah'a kulluk edilmesine, dünya hayatının geçici olduğunun zihinlere kazınmasına ve ahiretin gerçek hayat olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu hususlar ilâhî dinler bağlamında, Allah'ın muradı açısından ortaktır.

Necm Sûresi 1-56. Ayetler

Mekke döneminde (Zemaşşerî, 1998, 5: 633) İhlâs sûresinden sonra nâzil olmuştur. Tamamının veya bir kısmının Medine devrinde indiği ileri sürülmüşse de bu görüş mevcut rivayetler ile sûrenin üslûp ve muhtevası göz önünde bulundurularak itibar görmemiştir. İsmi sûrenin başında yer alan necm (yıldız) kelimesinden alır. “Ve’n-Necm” sûresi olarak da bilinir. İslâm akaidinin üç temel ilkesini oluşturan -sûredeki sıraya göre- nübüvvet, tevhid ve âhiret hayatını konu edinen Necm sûresinin muhtevasını, bu çerçevede incelemek mümkündür (Yaşaroğlu, 2006b, s. 495).

Necm sûresinin 1-56. ayetlerinin de Hz. İbrahim’in ve Hz. Musa’nın Suhu’unda mevcut olduğu yönünde nakiller mevcuttur (Süyûtî, 2012, 1: 99, 100). Sûrenin 36-37. ayetlerinde “*Yoksa, Musa’nın ve ahbine vefa gösteren İbrahim’in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi?*” buyrulur Hz. İbrahim ve Hz. Musa’ya atıfta bulunmaktadır. Ancak burada doğrudan ilgili ayetlerin bu peygamberlere verildiği bilgisi çıkmamaktadır.

Zemaşşerî’nin verdiği bilgilere göre ayetin işaret ettiği bazı hususlar vardır. Mesela İbrâhim’in (a.s.) tastamam yerine getirdiği görevlerin bazıları şunlardır: “İlahi elçilik görevini yerine getirmesi, peygamberliğin ağır yüklerini tek başına üstlenmesi, evladını kurban etme emrine ve Nemrud’un ateşine sabretmesi, misafir ağırlaması ve bizzat kendisinin onlara hizmet etmesi. Ayrıca Hz. İbrâhim’in her günün başında dört rekât namaz kılarak amelini tamamlaması önemlidir. Bu da kuşluk namazıdır.” (Zemaşşerî, 1998, 5: 646-647).

Sûrenin 56. ayetinde “*Bu da önceki uyarıcılardan bir uyarıcıdır.*” denilmektedir. Ayetin “Bu Kur’ân da ilk uyarılar gibi bir uyarı işte.” Yani Allah’ın, sizden öncekileri uyardığı eski uyarılar gibi bir uyarıdır. Veya bu peygamber önceki uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır, şeklinde anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir (Zemaşşerî, 1998, 5: 649-650).

2.2. Hz. İbrahim’e Gönderilenler

Bu başlık altında bazı ayetlerin Hz. İbrahim’e gönderildiğini beyan eden rivayetler esas alınacaktır.

Tevbe Sûresi 112. Ayet

Tevbe sûresinin tamamı Medine’de nâzil olmuştur. 113. âyetle son iki âyetin Mekke’de indiği yolundaki rivayet çoğunluğun görüşüyle bağdaşmamaktadır. Adını 117 ve 118. ayetlerde geçen “tevbe” kavramından almıştır. Bunun yanında sûrede müşrik ve münafıkların, tuttıkları yanlış yoldan dönerek tövbe etmelerinin gerekliliğinden söz edilmesi bu isimle anılmasına sebep teşkil etmiştir. Sûre, “hiçbir sorumluluk kabul edilmeyeceğine dair bildiri” anlamına gelen ilk kelimesi *berâetten* dolayı Berâe adıyla da anılmış, muhtevasında münafıklardan uzunca bahsedilerek iç yüzlerinin ortaya konulması ve taktiklerinin anlatılmasından dolayı onu aşkın başka isimlerle de adlandırılmıştır (Topaloğlu, 2011, ss. 585-586).

Ebû Ümâmen’in rivayetine göre “*Bunlar, tövbe edenler, ibadet edenler, hamededenler, oruç tutanlar, rükû’ ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Müminleri müjdele.*” (Tevbe 9/112) ayeti Hz. İbrahim’e de indirilmiştir (Süyûtî, 2012, 1: 100).

Ayette müminlerin vasıfları anlatılmaktadır. Buna göre bu güzel sıfatlar ve güzel huylar; Allah’ın canlarını ve mallarını satın almış olduğu müminlerin sıfatlarıdır. Onlar; bütün günahlardan tövbe ederler, kötülükleri terk ederler, ibadet ederler, Rablarının emirlerini yerine getirirler ve ona ibadete devam ederler. Onların söz ve fiilleri bunlardır. Sözle yapılan amellerin en özeli hamd etmektir. Bu sebeptendir ki: “*Hamd edenler...*” buyurmuştur. Amellerin en faziletlisi ise oruçtur. Oruç; yemek, içmek ve cima’ gibi lezzetleri terk etmektir. Yani onlar, oruç tutanlardır. Aynı şekilde ayette “*rükû ve secde edenler*” buyrulmuştur. Bunlarla birlikte onlar, Allah’ın yaratıklarına fayda verirler. Marufu emretmek, münkerden nehyetmek suretiyle onları irşat ederler. Zira onlar, neyin yapılması gerektiğini, neyin de terk edilmesi gerektiğini bilirler. O, helâl kılma ve haram kılmasında Allah’ın hükümlerinin hududunu muhafaza etmektir. Bu muhafaza hem ilim hem de amel bakımından olacaktır. Onlar hem Allah’a

ibadet eder ve hem de yaratıklarına nasihat ederler. Bu sebeptendir ki Allah, “Müminleri müjdele” buyurmuştur. Zira iman, bütün bunları içine almaktadır (İbn Keşîr, 1419, 4: 192).

Ayette bahsedilen ve amele taalluk eden durumlar, geçmiş ümmetlere de bildirilen hükümlerdir. Bu bakımdan ilgili ayetin Hz. İbrahim’e de indirilmiş olması anlaşılabilir bir durumdur.

Müminûn Sûresi 1-11. Ayetler

Müminûn sûresi Mekke döneminin sonlarında nâzil olmuştur. Yüz on sekiz ayettir. Sûre ismini, “İnananlar mutlaka kurtuluşa erecektir” mealindeki ilâhî beyanla başlayıp müminlerin vasıflarını anlatan giriş kısmından almıştır. Sûrenin girişinde sözü edilen mutluluğun mekânını teşkil eden cennete vurgu yapılmaktadır. Sûrenin ilk on bir ayetinde cennete gireceklerin vasıfları; namaz ve zekât ibadetlerini yerine getirmek, emanete riayet etmek, faydasız söz ve davranışlardan sakınmak ve iffetlerini korumak şeklinde ifade edilmiştir (Yaşaroğlu, 2006a, s. 560). Nakle göre Müminûn sûresinin 1-11. ayetleri Hz. İbrahim’e de indirilmiştir (Süyûtî, 2012, 1: 100). Bu ayetlerde cennete gireceklerin vasıflarından bahsedilmiştir (Yaşaroğlu, 2006a, s. 560). Ve bu kimselerden mümin olarak bahsedilmiştir. Buna göre müminler namazlarını huşu içinde ve devamlı kılarlar, boş işlerden uzak dururlar, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar, emanete riayet ederler, sözlerinde dururlar (el-Müminûn 23/1-11). Ayetin muhtevası bir mümin profilini çizmektedir. Burada vurgu yapılan hususların hiçbirisi nüzûl ortamına bağımlı hususiyetler değildir. Diğer bir deyişle bunların hepsi tevhidi dinlerin ortak yönleridir. Dolayısıyla ilgili ayetlerin Hz. İbrahim’e gönderilmiş olması muhtemeldir.

Ahzâb Sûresi 35. Ayet

Tamamı Medine devrinde nâzil olan sûre yetmiş üç ayetten ibarettir (İbn Aşûr, 1984, 21: 245). Sûrede geçen *ahzâb* kelimesiyle, Hz. Peygamber’e karşı savaşmak üzere toplanıp Medine’yi kuşatmaya gelen ve Hendek Gazvesi’ne sebep olan müttefik düşman kuvvetleri kastedilmiştir. Bu sebeple Hendek Gazvesi’nin bir adı da Ahzâb Gazvesi’dir (Işık, 1989a, s. 195).

Ahzâb sûresinde yer alan “Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah’a derinden saygı duyan (hüşû) erkekler, Allah’a derinden saygı duyan (hüşû) kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah’ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (el-Ahzâb 33/35) ayetinin Hz. İbrahim’e de indirildiği nakledilmiştir (Süyûtî, 2012, 1: 100).

Ayetin içeriği Müslümanlardan beklenen bazı durumlardan bahsetmektedir. Böylece Müslümanların Allah’a itaat eden, samimi, sabırlı, haşyet sahibi oldukları ifade edilmiştir. Bu yön manevi durumu tasvir etmektedir. Ayetin devamında ise Müslümanların tasadduk eden, oruç tutan, iffetlerini koruyan, Allah’ı çokça anan kimseler olduklarına, bunları hayatlarının vazgeçilmez unsuru yaptıklarına işaret edilmiştir. Tüm bu buyruklara sahip olanların Allah’ın lütfuna mazhar olarak bağışlanacakları ve büyük bir ödüle kavuşacakları ifade edilmiştir. Aslında ayette değinilen tüm bu hususlar, geçmiş ümmetlerden de beklenen hal ve tavırlardır. Dolayısıyla Hz. Muhammed’in ümmetinden istenen bu inanç ve davranış biçimlerinin nüzûl ortamı bilgisi ile doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. Bu yönüyle ilgili ayetler pekâlâ başka bir peygambere gönderilen vahy kapsamında olabilir. Buradan hareketle - nakil doğru ise- ilgili ayetin muhtevasının Hz. İbrahim’e gönderilen suhufun bir parçası olabileceği yadığanacak ya da şaşılacak bir durum değildir.

Meâric Sûresi 22-33. Ayetler

Mekke döneminin ortalarında nâzil olmuştur. Sûrede kıyamet ve ahiretle ilgili olarak Kur’an’ın bildirdiklerine inanmayanlara yönelik uyarılar, Allah’ın büyüklüğü; bazı kıyamet tasvirleri, inkârcı insanın menfi tabiatı ve cennetle ödüllendirilecek müminlerin belirgin vasıfları hakkında kısa açıklamalar yer almaktadır. Ayetler arasındaki münasebet sebebiyle sûrenin tamamının bir defada indiği söylenebilir (Yaşaroğlu, 2003, s. 208).

Nakle göre Mearic sûresi 23-33. ayetleri daha önce Hz. İbrahim'e de indirilmiştir. Nitekim bu ayetlerde ifade edilen hususları ancak, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed yerine getirmişlerdir (Süyûtî, 2012, 1: 100).

Mearic sûresinin 23. ayetinin öncesinde kafirin ahiretteki pozisyonu tasvir edilmekte, cehennemdeki durumlarına gönderme yapılmaktadır. Ancak 23. ayetten sonra mümin kimselerden bahsedilmektedir. Böylece mümin; dünyada namazına devam eden, ihtiyaç sahiplerini gözeten/sadaka veren, hesap gününe inanan, Rabbinin azabından korkan, iffetini koruyan, emanete riayet eden ve sözünde duran, şahitliğini doğru yapan kimse olarak tanımlanmıştır. Esasında söz konusu hususların nüzûl coğrafyası ile doğrudan ilgisi yoktur. Yani tüm bu bahsedilen inanç ve eyleme dönük durumlar geçmiş ümmetlerden de istenebilecek inanç ve davranış biçimleridir. Bu yönüyle Meâric sûresinin ilgili pasajları Hz. İbrahim'in suhufunda yer alabilecek niteliktedir.

2.3. Hz. Musa'ya Gönderilenler

Bu başlık altında bazı ayetlerin Hz. Musa'ya gönderildiğini beyan eden rivayetler esas alınacaktır.

En'âm Sûresi 1., 151-165. Ayetler

Enam sûresi Mekke devrinin sonlarında tamamı bir gecede nâzil olmuştur. Sûre ismini 136, 138 ve 139. ayetlerde geçen ve "deve, sığır, koyun ve keçi" anlamına gelen *en'âm* kelimesinden alır. Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğuna dair kesin belgeler, puta tapıcılığı reddiyeler ihtiva etmesinden dolayı Hücet sûresi adıyla da anılır. En'âm sûresinde tevhid inancının, peygamberliğin, yaratılışın, yeniden dirilişin delilleri; şirk ve dalâlet ehlinin sapık görüşleri, bâtil inanışların reddi; eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlarla ilgili açıklayıcı bilgiler, helâl ve harama ait hükümler yer almaktadır (Işık, 1995, s. 169).

Ubey b. Ka'b'a isnat edilen rivayete göre Tevrat "*Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Böyle iken inkâr edenler başka şeyleri Rablerine denk tutuyorlar.*" (el-En'âm 6/1) ayetiyle başlamıştır (Süyûtî, 2012, 1: 100). Söz konusu ayette, hamde Allah'ın layık olduğunu bildirilmekte olup şirk reddedilmektedir. Elbette Kur'an gibi geçmişte inzâl edilen kutsal metinler de şirk ile mücadele etmişlerdir. Bu yönüyle ayetin muhtevasının önceki kitaplarda bulunması mümkündür.

Rivayetlerde Ubey b. Ka'b'ın "Tevrat'ın ilk on ayetinin En'âm sûresi 151. ayet ve sonrasında müteşekkildir" dediği bildirilir (Süyûtî, 2012, 1: 100). 151. ayet mealen şöyledir: "*(Ey Muhammed!) De ki: "Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.*" Yine bazılarının göre bu ayetler, Allah'ın Tevrat'ta Hz. Musa'ya indirdiği on ayeti ihtiva etmektedir. Böylece Tevrat'ta emredilen ya da yasaklanan hükümler şöyledir: "Allah'ı birlemek; şirk, yalan yere yemin, ana-babaya isyan, adam öldürmek, zina, hırsızlık, yalan yere şahitlikten uzak durmak; başkasının eline gözü dikmemek, cumartesi günü yasaklarında dikkat etmek." (Süyûtî, 2012, 1: 100).

İsrâ Sûresi 111. Ayet

Mekke döneminde indirilen son sûrelerden biri olup Kasas sûresinden sonra nâzil olmuştur. Adını, Hz. Peygamber'in Mekke'den Kudüs'e götürülüşünden bahseden ilk ayetindeki "gece yürüyüşü" anlamına gelen *isrâ* kelimesinden almıştır. Ayrıca içerisinde İsrâiloğulları'na yer verilmesi sebebiyle Benî İsrâil sûresi olarak da adlandırılmıştır (Yaşaroğlu, 2001, s. 177).

Ubey b. Ka'b'a isnat edilen rivayete göre Tevrat "*Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur*" de ve O'nu tekbir ile yücelt." (el-İsrâ 17/111) ayetiyle son bulmuştur (Süyûtî, 2012, 1: 100).

Hız. Peygamber bu âyete *İzzet âyeti* adını vermiştir. Nakle göre Yahûdî ve Hıristiyanlar “Allah bir çocuk edindi.” demişlerdi. Araplar da: “Seni tesbîh ederiz, tenzih ederiz, ortağın yoktur. Ancak senden olan bir ortağın vardır. Sen ona mâlik olursun; o, mâlik olmaz.” ifadelerini kullanmışlardı. Sâbiî ve Mecûsîler ise: “Allah’ın dostları olmasaydı, o düşkün olurdu.” sözünü söylüyorlardı. Bunun üzerine Allah, bu âyeti inzâl buyurdu (İbn Keşîr, 1419, 5: 120).

Hûd Sûresi 123. Ayet

Mekke döneminde Yûnus sûresinden sonra ve İsrâ sûresinden önce nâzil olmuştur. Başından sonuna kadar ayetler arasındaki konu ve üslûp birliği sûrenin tamamının bir defada indiği kanaatini vermektedir. Adını 50, 53, 58, 60 ve 89. âyetlerde geçen Hûd peygamberin adından alır. Kaynaklarda sûrenin nüzûl sebebiyle ilgili herhangi bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte eski çağların inkârcı ve zalim toplumlarına yöneltilmiş olan uyarı ve tehditlerdeki sert üslûba bakarak müşriklerin Müslümanlar üzerindeki baskılarını iyiden iyiye arttırdıkları bir dönem olan Mekke’nin son yıllarında nâzil olduğu söylenebilir (Eroğlu, 1998, s. 281).

Nakledildiğine göre Ubey b. Ka’b Tevrat’ın Enam sûresi 1. ayet ile başladığını fakat (Süyûtî, 2012, 1: 100) “Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah’a mahsustur. Bütün işler O’na döndürülür. Öyle ise O’na kulluk et ve O’na tevekkül et. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.” (Hûd 11/123) ayetiyle tamamlandığını söylemiştir (İbn Keşîr, 1419, 4: 312; Süyûtî, 2012, 1: 100; Taberî, 2001, 12: 649). Bu ayette Allah göklerin ve yerin bilinmezliklerini bildiğini, dönüşün kendisine olduğunu, hesap günü her bir amel işleyene karşılığını tam olarak vereceğini haber vermektedir. Yaratma ve emir kendisine aittir. Bu sebeple ibadeti ve tevekkülü emretmiştir. Ayrıca ayette adeta “Ey Muhammed, seni yalanlayanların durumu Allah’a asla gizli değildir. Bilakis, onların durumlarını ve sözlerini en iyi bilendir. Bundan dolayı Allah dünyada ve ahirette onların yaptıklarına tam uygun bir ceza ile cezalandıracak; her iki dünyada da onlara karşı sana ve taraftarlarına yardım edecektir.” Denilmektedir (İbn Keşîr, 1419, 4: 312).

Ahzâb Sûresi 45. Ayet

Kaynaklarda anlatıldığına göre Abdullah b. Amr b. As, Kur’an-ı Kerim’de Resûlullah’ın bazı sıfatlarını içeren “*يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا*”/Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.” (el-Ahzâb 33/45) ayetinin Tevrat’ta: “*وحرزاً للأميين*” ilavesiyle mevcut bulunduğunu söylemiştir (Süyûtî, 2012, 1: 100). Aynı ibarede başka fazlalıkların bulunduğu da nakillerde yer almaktadır (İbn Aşûr, 1984, 22: 55). Nitekim rivayetlere göre Abdullah b. Amr b. As ya da Abdullah b. Selâm’a “*Rasûlullah’ın Tevrat’taki vasıflarını anlat*” denilmiştir. O da şöyle demiştir: “Allah’a and olsun ki Hz. Peygamber Tevrat’ta aynen Kur’an’daki vasıflarıyla tavsif edilmiştir: “*Ey Peygamber, biz seni muhakkak şâhid, müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.*” Ümmîlerin bekçisi olarak. Sen benim kulum ve rasûlümsün. Sana Mûtevekkil adını verdim. Sen ne dik başlısın ne de sert ve ağırsın. Ne sokaklarda gezersin ne de kötülüğü kötülükle savarsın. Sen affeder bağışlarsın. Çarpık/sapkın milletler, lâ ilahe illallah deyinceye kadar Allah senin ruhunu kabzetmez. Sen o çarpık toplumların kör gözlerini açarsın, sağır kulaklarını işittirirsin ve hatalı kalplerini uyarırsın.” Vehb b. Münebbih’in de şöyle dediği anlatılmıştır: “Allah İsrailoğullarından Şa’yâ adındaki peygamberden birine şöyle vahyetti: Kavmin İsrailoğulları arasına git. Ben senin dilinde bir vahy, onlara söyleyeceğim ve ben ümmîlerden bir ümmîyi peygamber olarak göndereceğim. Onu göndereceğim ama o, katı değildir, sokaklarda gezmez. Bir çıranın yanından geçse sükûnetinden onu söndürmez. Kamışın üzerinde yürüse ayağının sesi duyulmaz. Ben onu müjdecî ve uyarıcı olarak göndereceğim. Bize bir şey demeye görsün onunla kör gözleri açarız, duymaz kulakları duyururuz, kapalı kalpleri açarız. Her güzel işte, ona destek olurum. Her güzel ve değerli huyu, ona veririm. Giysisine sekînet veririm. İyiliği onun şiarı yaparım. Takvayı onun vicdanı yaparım. Hikmeti onun sözü yaparım. Doğruluğu ve vefayı onun tabiatı kılarım. Affı ve marûfu onun ahlâkı kılarım. Hakkı onun şeriatı kılarım. Adaleti onun sîreti kılarım. Hidâyeti onun önderi kılarım. İslâm’ı onun dini kılarım. Onun adı Ahmet’tir. Onunla dalâletin arkasından hidayeti getiririm. Cehaletin arkasından bilgiyi öğretirim. Düşüklüğün arkasından yüceliği getiririm. Bilinmezliğin arkasından bilinirliği getiririm. Azı onunla çoğaltırım. Fakiri onunla

zenginleştiririm. Ayrılıktan sonra onunla birliği sağlarım. Muhtelif milletlerin, farklı kalplerin, değişik arzuların arasını onunla birleştiririm. Onunla insanları büyük felâketlerden korurum. Onun ümmetini, ümmetlerin en hayırlısı kılarım. O ümmet; insanlar arasında marufu emretmek, münkeri nehyetmek için çıkarılmıştır. Onlar tevfi̇k ehlidirler, mümindirler, ihlaslıdır. Benim peygamberlerimin getirdiğini o tasdik eder. Ona tesbîh ve hamdi senayı, tekbîri ve tevhidi ilham ederim. Mescitlerinde ve meclislerinde yaptıkları, kalktıkları ve gezindikleri yerlerde, otururken ve ayakta iken bana ibadet ederler. Saf saf ve ordu halinde benim yolumda savaşırlar. Benim hoşnutluğumu kazanmak için yurtlarından çıkarlar. Yüzlerini ve çevrelerini temizlerler. Elbiselerini giyinirler. Kurbanları kanlandır, incilleri göğüslerindedir. Geceleyin rahip, gündüz aslandılar. Onun ailesi ve soyu arasında önde giden siddîkler, şehitler ve sâlihler kılarım. Ondandır onun ümmeti hak üzere hidayeti bulup ve hak üzere adaletle hükmederler. Onlara destek olanı yüceltirim. Onlar için dua eden desteklerim. Onlara karşı gelen veya başkaldıranların üzerine kötülük badirelerini yığarım. Onların elinden bir şey almak isteyenlere kötülük veririm. Onları peygamberlerin vârisleri kılarım. Rablerine davet eden, marufu emredip münkerden nehyeden, namazı kılıp zekâtı veren ve sözlerine vefa gösteren kişiler kılarım, onlarla başladığım hayrı onlarla tamamlarım. Bu, benim lütfumdur, onu dilediğime veririm. Ben yüce fazilet sahibiyim.” (İbn Keşîr, 1419, 6: 387-389).

Cuma Sûresi 1. Ayet

Cuma sûresi Medine devrinde, muhtemelen hicretin birinci yılında nâzil olmuştur. Mekkî olduğuna dair bir rivayet nakledilse de Buhârî, Müslim ve diğer kaynaklarda yer alan hadisler, ayrıca sûrenin muhtevası onun Medenî olmasını gerektirir. İslam alimlerinin çoğunluğunun görüşü de budur. Adını, cuma namazı için ezan okunduğunda camiye gitmeyi emreden 9. ayetinden alır (Işık, 1993, s. 92).

İbn Meysere'den nakledildiğine göre, “Göklerdeki ve yerdeki her şey, mülkün sahibi, mukaddes, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ı tespih eder.” (el-Cuma 62/1) ayeti, Tevrat'ta yedi yüz defa tekrarlanmıştır (Süyûtî, 2012, 1: 101). Ayette Allah, göklerde ve yerde bulunanların kendisini tesbîh ettiğini bildirmektedir. Canlı ve cansız, konuşan ve konuşmayan bütün yaratıklar Allah'ı tesbîh etmektedir. Tesbîhin arkasından Allah'ın “Melîk, Kuddûs” olduğunu bildirilmiştir. Yani O, göklerin ve yerin sahibi olarak bu ikisinde tasarruf eden zattır. Ve O, her türlü eksikliklerden münezze, kemâl sıfatlarıyla muttasıftır (İbn Keşîr, 1419, 8: 141).

2.4. Hz. Süleyman'a Gönderilenler

Bu başlık altında ayetlerin hem Resûlullah'a hem de Hz. Süleyman'a gönderildiğini beyan eden rivayetler esas alınacaktır.

Besmele

Bureyde'den rivayet olduğuna göre Resûlullah bismelenin Hz. Süleyman ve kendisinden başka bir peygambere indirilmediğini söylemiştir (İbn Keşîr, 1419, 6: 170; Süyûtî, 2012, 1: 100). İbn Kesîre göre bu garîb bir hadis olup zaten isnadı da zayıftır (İbn Keşîr, 1419, s. 6: 176).

İbn Abbas'ında bu minvalde “İnsanlar, Hz. Peygamberden önce Hz. Süleyman hariç, hiçbir peygambere indirilmeyen bir ayetten habersizdirler. O ayet, “Bismillahirrahmanirrahim”dir.” dediği nakledilmiştir (Süyûtî, 2012, 1: 100).

SONUÇ

Kur'an belli bir zaman diliminde belli bir coğrafyada 23 yıl boyunca parça parça nâzil olmak suretiyle tamamlanmıştır. Kur'an'ın nüzûl çağı ve coğrafyasıyla bağı inkâr edilemez bir gerçekliktir. Nitekim Kur'an'ın gayesi bunu gerekli kılmıştır. Bu yönüyle Kur'an dil olarak hitap edilen coğrafyanın diliyle indirilmiştir. Böylece bir dilin çevrelediği kültürel doku da Kur'an'da yer bulmuştur. Dolayısıyla muhatabın anlama imkanları Kur'an'da gözetilen hususlardan olmuştur. Bununla birlikte Kur'an'ın nâzil olunan çağdan ve mekândan bağımsız yönü de vardır. Çünkü Kur'an gönderilen vahylerin ilki değildir. Hz. Adem'den itibaren süren halkanın sonuncusudur. Sonuncu olması dinin kemale ermesini ve evrenselliğini salık vermektedir. Bundan öte, önceden beri vaz' olunan dinlerle olan irtibatını da

ortaya koymaktadır. Söz konusu irtibat itikâdî içerikten tutun; ibadet, muamelat, ukûbât gibi alanların tamamında söz konusu olabilmektedir. Özellikle itikâdî anlamda Allah'ın önceden gönderdiği dinlerle İslam arasında bir fark yoktur. Bu yönüyle bütün dinlerin kutsal kitaplarında bu açıdan bağ olması kaçınılmazdır. Ayrıca ibadetler için de benzer bir durum vardır. Belki ölçü ve miktar nazarında farklılıklar olabilmıştır. Ancak namaz, oruç, zekat gibi belli başlı ibadetlerin, geçmiş dinlerde de varlığını Kur'an ayetlerinden anlayabilmekteyiz. Kimi suçlara verilen cezalar için de benzer şeyler söylenebilir. Velhasıl Kur'an bir yönüyle nâzil olduğu toplumun rengini içinde barındırmaktadır. Ancak diğer yönüyle nâzil olduğu çağın ve toplumun unsurlarından bağımsızdır.

İşte Kur'an'ın bu bağımsızlığını ortaya koyan durumlardan biri de Kur'an'da yer alan kimi pasajların bir benzerinin geçmiş peygamberlere de vahyedilmiş olmasıdır. Nitekim rivayetlere göre Kur'an'ın bazı ayetleri Hz. İbrahim ve Hz. Musa gibi peygamberlere de vahyedilmiştir. Bu husus Kur'an'ın barındırdığı öğretinin çağlar üstü olmasına salık vermektedir. Yani bu burum -bir bakıma- Kur'an'ın nâzil olduğu mekân ve zamandan bağımsızlığının bir mührüdür.

KAYNAKÇA

- Eroğlu, M. (1998). Hûd Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 18, ss. 281-282). İstanbul: TDV Yayınları.
- Işık, E. (1989a). Ahzâb Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 195-196). İstanbul: TDV Yayınları.
- Işık, E. (1989b). A'lâ Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 310-311). İstanbul: TDV Yayınları.
- Işık, E. (1993). Cum'a Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 8, ss. 92-93). İstanbul: TDV Yayınları.
- Işık, E. (1995). En'âm Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 169-170). İstanbul: TDV Yayınları.
- İbn Aşûr, M. T. (1984). *Et-Tahrîr ve't-tenvîr* (C. 1-30). Tunus: Daru't-Tunusiyye li'n-Neşr.
- İbn Keşîr, E.-F. 'Îmâdüddîn İ. b. Ş. (1419). *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-'azîm*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Süyûtî, E.-F. C. A. b. E. B. (2012). *El-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (C. 1-4). Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- Taberî, E. C. M. b. C. (2001). *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Dâru Hicr.
- Topaloğlu, B. (2011). Tevbe Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 585-588). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. K. (2001). İsrâ Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 23, ss. 177-178). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. K. (2003). Meâric Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 28, ss. 208-209). Ankara: TDV Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. K. (2006a). Mü'minûn Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 31, ss. 560-561). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. K. (2006b). Necm Sûresi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 495-496). İstanbul: TDV Yayınları.
- Zemaşerî, C. E.-Kâsım M. Ö. (1998). *El-Keşşâf 'an haqâ'iki gâvâmi'it-tenzîl ve 'uyûni'l-eqâvîl fî vüçûhi't-te'vîl* (C. 1-6). Riyad: Mektebetü'l-'Abîkân.